

Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor

Räddningsverkets kontaktperson:

Jan Schyllander, Nationellt Centrum för erfarenhetsåterföring från Olyckor,
telefon 054-13 51 41

Innehåll

1	SAMMANFATTNING	5
2	STATISTISKT UNDERLAG	8
3	GRÄNSDRAGNINGAR	9
3.1	Begreppet ”olycka”	9
3.2	Felkällor	10
4	RESULTAT	11
4.1	Fördelning mellan typer av olyckor	11
4.2	Avsändare	15
5	ANALYS	18
5.1	Nationell/internationell olycksrapportering	18
5.2	Olycksrapporteringens infallsvinklar	18
6	SLUTSATSER AVSEENDE MEDIAS RAPPORTERING	22
6.1	Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen	22
7	ALLMÄNHETENS BILD AV OLYCKOR	24
8	DISKUSSION	29

Förord

Räddningsverket, Nationellt Centrum för erfarenhetsåterföring från Olyckor (NCO) har regeringens uppdrag att ge en samlad bild och bedömning av olycksutvecklingen och säkerhetsarbetet i Sverige. En kartläggning av faktisk förekomst av olika typer av olyckor är ett självklart och viktigt led i detta arbete, men det behövs även kunskaper om hur människor – allmänhet och beslutsfattare – upplever och värderar olika olycksrisker i samhället. För att förstå hur dessa attityder och förväntningar tar form är det viktigt att studera hur medierna rapporterar om olyckor.

Syftet med föreliggande rapport är att belysa sambanden mellan faktisk olycksförekomst, mediebilderna av olyckor och allmänhetens uppfattning om olyckor. Rapporten gör inte anspråk på att vara strikt vetenskaplig men resultaten är så tydliga och intressanta att de väl förtjänar fortsatta studier. Förhoppningen är att inblicken skall väcka en diskussion om hur dessa samband påverkar samhällets säkerhetsförebyggande insatser.

Faktum är att medievärldens olyckor kraftigt avviker från verklighetens, både avseende olyckstyp och de drabbade. Hypotesen, att mediebilderna är ett filter genom vilket människornas bild av olyckor formas och förvrängs, får stöd av de undersökningsresultat som framkommit. En slutsats är alltså att allmänhetens uppfattning om förekomsten av olika typer av olyckor färgas av mediernas olycksrapportering i betydligt högre grad än av verklighetens olyckor.

Rapporten har tagits fram av Jan Schyllander vid NCO i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan.

Karlstad den 12 november 2003

1 Sammanfattning

År 2001 inträffade det drygt 2 800 dödsolyckor i Sverige, av vilka sex olyckstyper stod för nära 2 500: Fallolyckor (50 procent), vägtrafik (22 procent), förgiftning (12 procent), bränder (6 procent), drunkning (5 procent) och kvävning (4 procent).

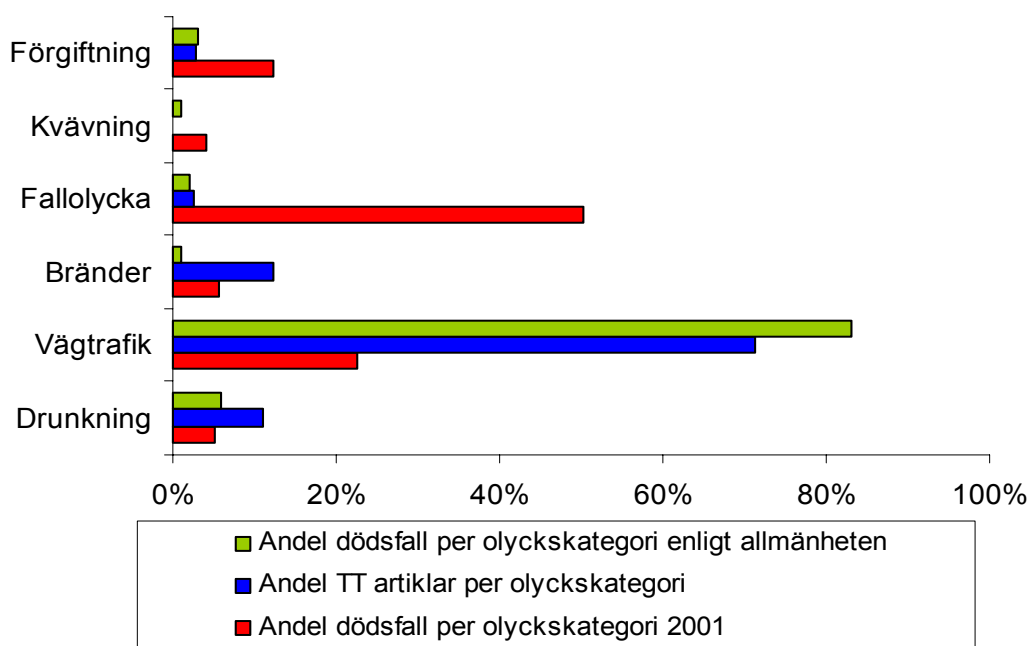
Med hjälp av en Sifundersökning har NCO gjort en översiktlig kartläggning av allmänhetens bild av olyckor. Sifo frågade ”Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall?” Svaren fördelade sig som följer: 83 procent vägtrafik, 6 procent drunkning, 3 procent förgiftning, 2 procent fallolycka, 1 procent bränder och 1 procent kvävning. (3 procent av de svarande angav ”vet ej”.)

En kvantitativ analys av Tidningarnas Telegrambyrås (TT) rapportering om de nämnda olyckstyperna under det första halvåret 2002 ger följande bild; Av 711 granskade artiklar/notiser handlade 73 procent om vägtrafikolyckor, 14 procent om bränder, 7 procent om drunkning, 3 procent om fallolyckor, 3 procent om förgiftning och 0,2 procent om kvävning. I denna analys ingår även ett resonemang kring tänkbara ”avsändare” som aktivt förser medierna med nyhetsmaterial inom sina egna prioriterade olycksområden.

En konkret slutsats är att allmänhetens uppfattning om dödsolyckornas utbredning drastiskt avviker från hur det förhåller sig i verkligheten, men är en avspeglning av mediernas rapportering. En annan slående skillnad mellan verklighetens olyckor och allmänhetens uppfattning rör offrens ålder. Åldersgruppen 80 år eller äldre är mycket kraftigt överrepresenterad i statistiken över dödsolyckor, ett svarsalternativ som bara fyra procent av de tillfrågade i Sifundersökningen angav.

Från NCO:s sida finns inga primära avsikter att ifrågasätta mediernas nyhetsvärdering. Avsikten med denna rapport är snarare att söka nya förklaringar till hur samhället fördelar resurser för det olycksförebyggande arbetet. Enligt uppgifter från den tidigare Forskningsrådsnämnden satsas 75 procent av forskningsresurserna på att göra våra arbetsplatser säkrare, medan 20 procent används för att ta fram ny kunskap för säkrare trafik. Fallolyckor bland äldre i deras hemmiljöer svarar för drygt 50 procent av samhällets totala kostnader för olyckor, men får bara cirka 5 procent av de medel som samhället satsar på olycksförebyggande arbete.

Faktum är att det finns både enkla och billiga åtgärder som skulle kunna förebygga de fallolyckor som inte bara skapar ett oerhört lidande för dem de drabbar, utan som därtill bidrar till skenande vårdkostnader. Fallolyckor bland äldre kostar landstingen och kommunerna nära 5 miljarder kronor årligen, en summa som beräknas ha ökat till nära 8 miljarder kronor år 2035, om inga åtgärder vidtas.

Olyckstyp	Andel (och antal) dödsfall 2001	Allmänheten om "vanligaste dödsolyckan"	Andel (och antal) TT-telegram om olyckstyperna, 1:a halvåret 02	Satsning på förebyggande arbete
DRUNKNING	5% (126 ¹)	6%	11% (79)	BEGRÄNSAD
Vägtrafik	22% (554 ²)	83%	71% (506)	Omfattande
Bränder	6% (137 ³)	1%	12% (87)	Omfattande
Fallolycka	50% (1240 ⁴)	2%	3% (18)	Begränsad
Kvävning	4 % (101 ⁴)	1%	0,1%(1)	Begränsad
Förgiftning	12% (306 ⁴)	3%	3% (20)	Begränsad
Totalt	99% (2464)	96% (+3% vet ej ³)	100% (711)	

---

¹ Svenska livräddningssällskapet

² Vägverket

³ Räddningsverket

⁴ Socialstyrelsen/EpC

2 Statistiskt underlag

Till underlag för föreliggande analys av massmedias rapportering om olyckor ligger en genomgång av Tidningarnas Telegrambyrås (TT) rapportering under det första halvåret (1 januari-30 juni) 2002.

Valet att utgå från TT:s rapportering beror på att denna nyhetsbyrå är starkt ”nyhetsledande”; dels refererar/publicerar andra medier TT:s texter, dels sätter TT i hög grad dagordningen för övriga mediers eget redaktionella arbete.

Ett antal sökningar i elektroniska mediedatabaser har genomförts. Totalt har drygt 1 100 unika artiklar/telegram analyserats och kategoriserats avseende typ av olycka (vägtrafik-, tågtrafik-, fall- etc.), samt huruvida rapporteringen avser olyckor i Sverige eller i andra länder. En kategorisering av artiklar/telegram där urskiljbara ”avsändare” av budskapet förekommer har också gjorts.

En första sökning gjordes på TT-artiklar/telegram med förekomst av orden ”olycka” och/eller ”olyckor”. Sökresultaten (drygt 700 artiklar) laddades hem i fulltext för analys och kategorisering. Därefter genomfördes kompletterande sökningar på fallolyck*, bilolyck*, trafikolyck*, bussolyck*, brand, eldsvåd*, villabrand*, lägenhetsbrand*, drunkn*, förgift* och kvävn*. Resultatet blev ytterligare cirka 400 artiklar, som laddades hem i ingressform. I de fall där ingressen har varit otillräcklig för en bedömning av innehåll och eventuell ”avsändare” har artiklarna laddats hem i fulltext.

Olyckorna har i första hand hänförs till någon av de prioriterade kategorierna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning. I många fall har detta inte varit möjligt, för helhetsbildens och den framtida användbarhetens skull, varför ytterligare ett antal olyckskategorier har lagts till det statistiska råmaterialet: arbetsplats, flygtrafik, tågtrafik, beredskap (artiklar om katastrofövningar, räddningstjänstens rutiner etcetera), elkraft, dammbrott, isras, kläm, kärnkraft, lavin, skoter, sport/idrott, byggnad (husras) respektive. (Tillagda olyckskategorier har emellertid inte blivit föremål för någon analys i föreliggande rapport.)

3 Gränsdragningar

3.1 Begreppet ”olycka”

Olycka är ett svåravgränsat begrepp vars förekomst dessutom är svårt att mäta. Flertalet vetenskapliga definitioner brukar fånga tre kriterier: Det ska röra sig en *plötslig* händelse, denna ska resultera eller kunna resultera i något *negativt*, och den ska vara *oavsiktlig*. Dessa kriterier är emellertid ganska flytande:

Plötsligheten kan vara omedelbar, till exempel ett fall eller en explosion, eller något relativt utsträckt, till exempel ett giftutsläpp under några timmar eller kanske dagar.

Frågan om hur pass påtagliga de negativa konsekvenserna ska vara för att en händelse ska betraktas som en olycka har betydelse för vad som i sin tur räknas som enbart tillbud, incident eller störning.

Huruvida en händelse är oavsiktlig eller ej är ofta svårt att avgöra. Många olyckor visar sig vid närmare granskning vara uppsåtliga, till exempel bränder, förgiftningar eller drunkningar i mord- eller självmordssyfte. Begreppet ”olycka” kan således beteckna och beskriva synnerligen vitt skilda företeelser, varför gränsdragningsproblemet ofta uppstår. Exempelvis kan en kollision mellan en grävskopa och en parkerad bil som orsakar en brand i en intilliggande villa kategoriseras som antingen en vägtrafikolycka, en villabrand eller en arbetsplatsolycka. Om det av artikeln dessutom framgår att det finns misstankar om att grävmaskinisten orsakade kollisionen avsiktligt, uppstår frågeställningen om det överhuvudtaget är relevant att tala om en olycka.

Rapporten kartlägger medias rapportering av olyckor i syfte att möjliggöra en överblick av sambandet, eller bristen på samband, mellan denna mediefaktor, faktiska olycksfrekvenser respektive storleken på de samhällsliga resurser som investeras i olika typer av förebyggande åtgärder. Bedömningen är, mot denna bakgrund, att själva förekomsten av olyckor eller ”olycksliknande händelser” så långt det är möjligt bör inkluderas i analysen. Följaktligen bör antalet förekomster som exkluderas pga. gränsdragningsproblem minimeras. Följande principer har varit vägledande:

- Olyckor eller ”olycksliknande händelser” som uppmärksammas medialt huvudsakligen på grund av bakomliggande brott/misstänke om brott, men som uppstår utan direkt uppsåt att skada/döda, betraktas ändå som relevanta olyckor i föreliggande rapport. Exempel: ”BILIST VÅLLADE DÖDSOLYCKA - FICK TVÅ ÅRS FÄNGELSE”. Förhållandet att den bilförare som omnämns i den aktuella artikeln var alkoholpåverkad vid olyckstillfället förändrar rimligtvis inte rapporteringens inverkan på mediekonsumenterna i termer av upplevd trafikfara. Samma resonemang gäller för det

faktum att själva olyckstillfället sannolikt befinner sig i relativt långt förflutet, i förhållande till artikelns publicering. Om en person orsakar en olycka genom att vara full är det fortfarande en olycka. Avsikten/uppsåtet var ju inte att orsaka en olycka. Samma sak gäller om någon kör för fort och orsakar en olycka.

- Olyckor som i artiklarna/telegrammen beskrivs som omedelbara, eller sannolika, följer av terrorism, militära aktiviteter, misshandel, mord/mordförsök respektive självmord/självmordförsök har uteslutits. Dessa artiklar behandlar händelser som är alltför välplanerade och/eller uppsåtliga för att omfattas av ett i sammanhanget relevant olycksbegrepp. Bränder som bekräftats/misstänks vara anlagda har exkluderats av samma skäl.
- Olyckor där offren/de inblandade är djur har uteslutits ur analysen.

3.2 Felkällor

Det kan inte uteslutas att vissa artiklar/telegram har räknats fler än en gång, eftersom TT ibland skickar ut reviderade/utökade versioner av tidigare publicerat material, med ny rubrik. Dock torde inte detta ge upphov till några systematiska fel.

Kategoriseringen av vissa artiklar som överlappar flera olika olyckstyper kan diskuteras. Detsamma gäller artiklar som har uteslutits/borde ha uteslutits från analysen. Hela bakgrundsmaterialet finns vid NCO för den intresserade.

Urvalet av materialet är gjort under första halvåret 2002. Resultat och analys bör betraktas mot bakgrund av de statistiska effekter som detta kan ge upphov till.

Kvalitén hos de elektroniska sökmotorernas indexering av olika sökord kan inte garanteras, men erfarenheten visar att träffbilderna på eftersökta ord brukar vara goda.

4 Resultat

4.1 Fördelning mellan typer av olyckor

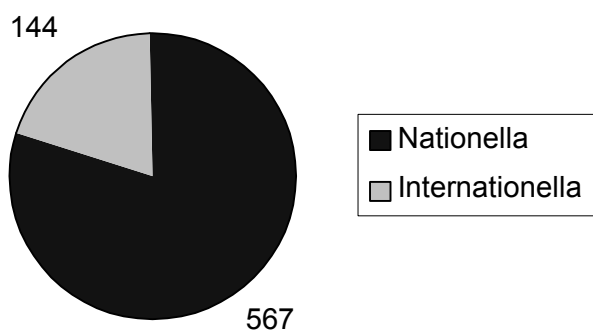
Antalet artiklar/telegram i analysen uppgår till 711 och de berör någon av de prioriterade olyckstyperna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning.

4.1.1 Nationell/internationell olycksrapportering

Majoriteten av olyckor som rapporterades under urvalsperioden är olyckor som skett i Sverige.

80% nationell olycksrapportering 20% internationell olycksrapportering
---

Fördelning mellan nationella och internationella olycksrapporter

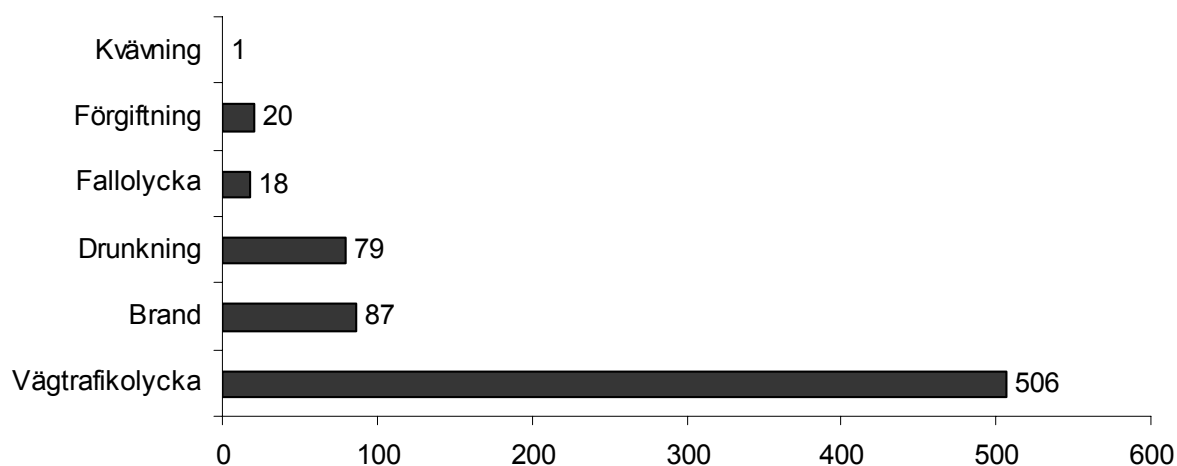
Diagrammet ovan visar antalet relevanta artiklar/telegram fördelade på nationell respektive internationell olycksrapportering.

4.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering

Den totala olycksrapporteringen, nationell/internationell, fördelar sig enligt:

71 % Vägtrafikolyckor
12 % Brand
11 % Drunkning
3 % Fallolyckor
3 % Förgiftning
0,1 % Kvävning

Antal artiklar/telegram per olyckstyp

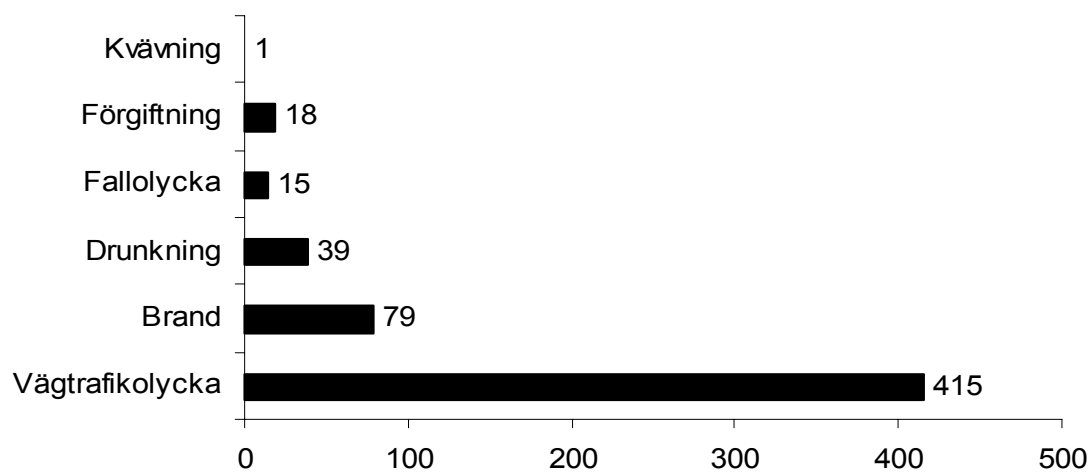
Diagrammet ovan visar antalet, nationella och internationella, relevanta artiklar/telegram fördelade på olika typer av olyckor.

4.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering

Den nationella, svenska, olycksrapporteringen fördelar sig enligt:

73 % Vägtrafikolyckor
14 % Brand
7 % Drunkning
3 % Fallolyckor
3 % Förgiftning
0,2 % Kvävning

Antal nationella artiklar/telegram per olyckstyp

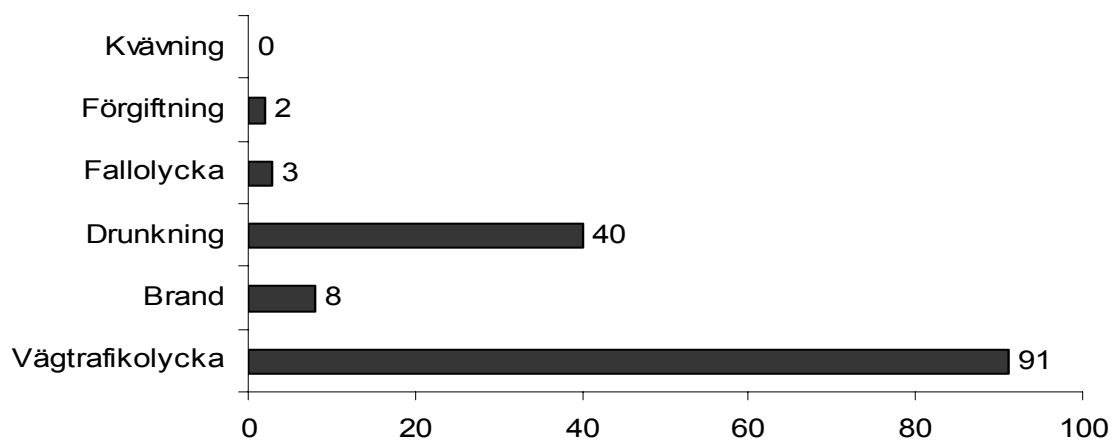
Diagrammet ovan visar antalet relevanta nationella artiklar/telegram, fördelade på typ av olyckor.

4.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering

Den internationella (icke svenska) olycksrapporteringen fördelar sig enligt:

63 % Vägtrafikolyckor
6 % Brand
28 % Drunkning
2 % Fallolyckor
1 % Förgiftning
0 % Kvävning

Antal internationella artiklar/telegram per olyckstyp

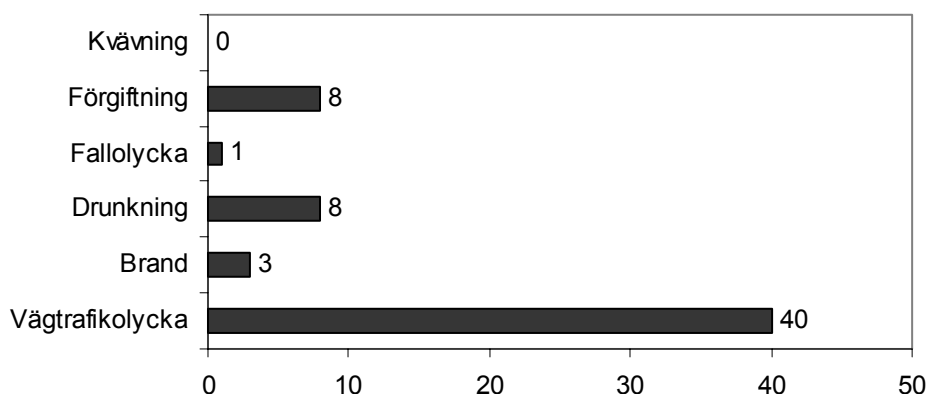
Diagrammet ovan visar antalet relevanta internationella artiklar/telegram, fördelade på typ av olyckor.

4.2 Avsändare

Andelen av den nationella, svenska, olycksrapporteringen som har en synlig avsändare varierar kraftigt beroende på typ av olycka. Med avsändare avses här en part som kan antas haft för avsikt att uppnå medial uppmärksamhet med något. Det handlar i normalfallet om studier, rapporter, statistik, utredningar, kampanjer, etcetera. Utmärkande för denna typ av nyhetsinnehåll inom olycksrapportering är att den, såvida det inte är fråga om en haveriutredning eller liknande, inte uppehåller sig kring en specifik olyckshändelse utan behandlar helg-, månads eller årsstatistik, olycksrisker, förebyggande åtgärder etcetera från en generell utgångspunkt. Avsändare bakom icke svensk olycksrapportering behandlas inte i denna rapport.

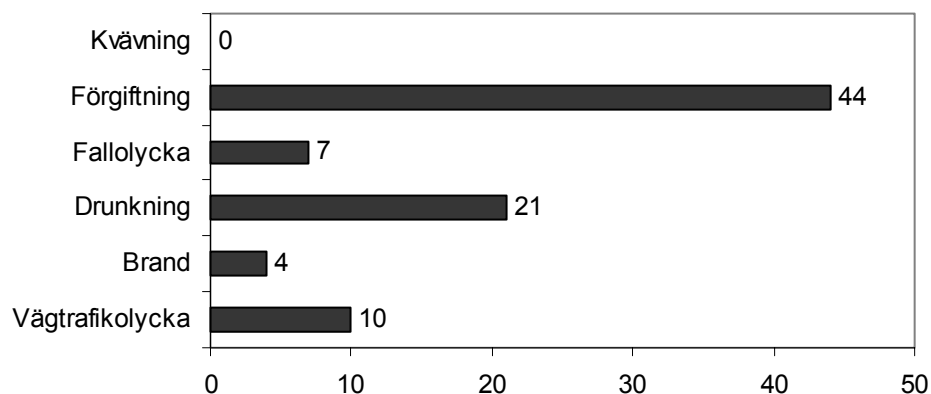
Andelen av de 567 relevanta nationella artiklarna/telegrammen som har en urskiljbar avsändare är 15 procent (86 av 567). Fördelningen, antal respektive andel, mellan olyckstyperna framgår av nedanstående diagram.

Antal nationella artiklar/telegram med tydlig avsändare per olyckstyp

Diagrammet ovan visar antalet relevanta nationella artiklar/telegram inom respektive olyckskategori, som har en urskiljbar avsändare.

Andel artiklar/telegram med tydlig avsändare i procent

Diagrammet ovan visar den procentuella andelen av de relevanta nationella artiklarna/telegrammen, inom respektive olyckskategori, som har en urskiljbar avsändare.

Följande avsändare kan nämnas inom respektive område:

Vägtrafikolycka:	Vägverket, NTF, Rikspolisstyrelsen, Folksam med flera.
Brand:	Räddningsverket
Drunkning:	Svenska Livräddningssällskapet
Fallolycka:	Socialstyrelsen
Förgiftning:	Socialstyrelsen, Livsmedelsverket, Giftinformationscentralen

Det mest iögonfallande resultatet är den mycket höga andelen av rapporteringen om förgiftning som har en avsändare, 8 av 18 artiklar/telegram. Till skillnad från de relativt regelbundet omskrivna olyckstyperna vägtrafik, drunkning och bränder, så förefaller statistik och rapporter etcetera rörande förgiftning vara reaktiva responser på tillfälliga utbrott av olika smittor, nyligen utpekade hälsorisker eller ”farliga läkemedel”. Exempel på rubriker är ”Skärpt kontroll av skaldjur från Vietnam och Thailand” och ”Användning av potentiellt farlig värktablet minskar”.

Drunkningsolyckorna är, i likhet med vägtrafikolyckorna, regelbundet omskrivna. Men här är den andel av olycksrapporteringen som har tydlig avsändare nära dubbelt så stor. Den främsta orsaken till detta är att det totala antalet drunkningsolyckor är så mycket mindre än vägtrafikolyckorna. Svenska Livräddningssällskapet bidrar med kontinuerlig statistik kompletterad med uttalat folkbildande ansatser. Typiska rubriker är: ”Sex drunknade i januari” och ”Skral simkunnighet oroar inför badsäsongen”.

Vägtrafikolyckorna är de i särklass mest omskrivna och det område som har flest aktiva avsändare. Års- och månadsvis återkommande olycksstatistik presenteras av Vägverket och kompletteras med särskild helg- och semesterstatistik. Rikspolisstyrelsen presenterar statistik över lagöverträdelser etcetera. Exempel på typiska rubriker är "Svart start på sommartrafiken", "119 trafikdödade under årets första kvartal" och "Fler omkomna förare har alkohol i blodet". Större olyckor resulterar ofta i ett stort intresse för specialinriktad statistik. Exempel: "Stora brister hos skolskjutsar", avsändare: Bilprovningen, Väg- och transportforskningsinstitutet.

Den olycksrapportering som rör bränder har urskiljbar avsändare i 3 fall av 79. Det är Räddningsverket som ligger bakom rapporteringen med följande rubriker: "Fakta: dödsbränder i Sverige 2001", "Risken för dödsbränder störst på servicehus" samt "Dödsbränderna ökade förra året".

Fallolyckorna är uppmärksammade i ringa grad. 1 artikel/telegram av 15 har urskiljbar avsändare och det är Socialstyrelsen, vars statistik ligger bakom rubriken "Osäkerhet skäl till att misstag inte rapporteras".

5 Analys

5.1 Nationell/internationell olycksrapportering

Den tydligaste skillnaden mellan nationell respektive internationell olycksrapportering rör kategorin ”drunkning”. Orsaken är att färjekatastrofer med många offer uppmärksammas oavsett var de inträffar. Motsvarande fenomen skulle sannolikt ha visat sig för kategorin ”flygtrafik”, om den hade funnits med i det insamlade materialet.

5.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar

Medierapporteringen av olika olyckor har olika inriktning, beroende på händelsens art. Rubriksättningen är ofta mycket talande i detta avseende.

5.2.1 Vägtrafikolyckor

Enskilda olyckor och offer

Vägtrafikolyckorna utgör den i särklass mest omskrivna olyckskategorin, beträffande såväl nationell som internationell mediebevakning. En mycket stor andel av artiklarna/telegrammen handlar om enskilda olyckor. Exempel på typiska rubriker:

Tre allvarligt skadade i kollision

Två omkom i krock med traktor

Unga svårt skadade när moped krockade med bil

30-tal passagerare från olycksbussen åter till Sverige

Ytterligare en död i midsommartrafiken

Enskilda olyckor – bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda vägtrafikolyckor är också omskrivna. Exempel på typiska rubriker:

Minnesstund för offren för Umeåolyckan

Rattfull körde ihjäl pojke

Rapporter och statistiska underlag

Talrika rapporter och statistiska beskrivningar presenteras kring fenomenet vägtrafikolyckor, vilka regelbundet uppmärksammas och rapporteras av media. (Se 5.2 ”Avsändare”, ovan.) Även dessa har ibland koppling till enskilda uppmärskade olyckor. Typiska rubriker:

Liten risk för olyckor vid låga passager

Larm om kraftigt ökat rattfylleri

Mitträcken på vägar – billigt och effektivt

Svart start på sommartrafiken

5.2.2 Brand

Enskilda olyckor och offer

Olycksrapporteringen om bränder liknar vägtrafikolyckorna, såtillvida att de oftast beskriver enskilda olyckstillfällena och deras offer. Typiska rubriker:

Fem till sjukhus efter lägenhetsbrand
Kvinna omkom i villabrand
Två personer omkom i lägenhetsbrand

Enskilda olyckor – bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda bränder förekommer också, om än i begränsad omfattning. Exempel på typiska rubriker:

Brand efter sänggrökning krävde tre liv
Husbrand tros ha börjat efter slarv med askkopp

Rapporter och statistiska underlag

Räddningsverket ligger, som redan nämnts, bakom den sparsamma rapporteringen om olycksbränder som bygger på statistiskt material. Rubriker:

Fakta: dödsbränder i Sverige 2001
Risken för dödsbränder störst på servicehus
Dödsbränderna ökade förra året

5.2.3 Drunkning

Enskilda olyckor och offer

Bland de prioriterade olyckstyperna i denna rapport ligger drunkningsolyckor och deras offer på en tredje plats, tätt efter brandolyckorna, när det gäller kvantitativ förekomst i media. I likhet med brand och vägtrafikolyckorna handlar artiklarna/telegrammen oftast om enskilda olyckor och deras offer. Typiska rubriker:

Treåring drunknade på badplats
Man drunknade under fisketur

Enskilda olyckor – bakomliggande orsaker

Till skillnad från vägtrafikolyckor och bränder är det ovanligt att enskilda drunkningsolyckor följs upp med artiklar om de bakomliggande orsakerna.

Rapporter och statistiska underlag

Svenska Livräddningssällskapet publicerar kontinuerligt statistik (månads- och årsvis) vilket i hög grad uppmärksammas av media. Siffrorna är mycket lättillgängliga och rubrikerna likaså. Exempel:

Tolv personer har drunknat i år
Fem drunknade i mars
Skral simkunnighet oroar inför badsäsongen

5.2.4 Fallolyckor

Enskilda olyckor och offer

Enskilda fallolyckor uppmärksammas medialt när det rör sig om spektakulära fall från höga höjder eller om barn är inblandade. Bara ytterst sällan uppmärksammas äldres fallolyckor och då är ofta något annat än själva olyckan huvudsaken (se ”Enskilda olyckor – bakomliggande orsaker” nedan). Rubriken ”Brittiska drottningmodern kan inte äta”, är ett skenbart undantag från denna regel. Den uppenbara förklaringen till det mediala intresset är dock inte fallolyckan i sig, utan att offret är en offentlig person. Typiska rubriker:

Man överlevde femmetersfall utan skador
Baby skadad efter fall ur trasig barnvagn

Enskilda olyckor – bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till enskilda fallolyckor uppmärksammas när det handlar om upprörande faktorer såsom felkonstruerade barnvagnar eller arbetsgivare som slarvat med säkerheten. I den mån äldres fallolyckor uppmärksammas är det i allmänhet en annan nyhet som är i förgrunden, företrädesvis på temat vårdslarv. Exempel:

Tappade kvinna på äldreboende
Äldreboende anmält efter 80-årings fall

Rapporter och statistiska underlag

Socialstyrelsen ligger bakom den enda rubrik i analysmaterialet, som kan härledas till en tydlig avsändare och ett statistiskt faktaunderlag:

Osäkerhet skäl till att misstag inte rapporteras

5.2.5 Förgiftning

Enskilda olyckor och offer

Enskilda förgiftningsfall uppmärksammas bara sparsamt i föreliggande analysmaterial. Ett uppmärksammat fall, där ärtsoppa förgiftade och dödade flera personer på ett äldreboende, står för merparten av de artiklar/telegram som återfinns. Bara stora utbrott och/eller förgiftningsfall med mycket allvarlig utgång tycks kvalificera sig för publicering. Exempel:

Två döda av giftig ärtsoppa i Tierp
Sjuka och svaga drabbade av matförgiftning
Över 900 förgiftade av bakelser i Spanien

Enskilda olyckor – bakomliggande orsaker

De bakomliggande orsakerna är av naturligt medialt intresse och ingår i alla artiklar/telegram som berör enskilda förgiftningsfall.

5.2.5.1 Rapporter och statistiska underlag

En mycket hög andel av analysmaterialet som rör förgiftning har en urskiljbar avsändare. Detta bör emellertid tolkas med försiktighet eftersom det totala antalet artiklar/telegram är så få. I förhållande till övriga olyckstyper tycks statistik och rapporter om förgiftningar i högre grad vara reaktiva responser på tillfälliga händelser, såsom utbrott av olika smittor, nyligen utpekade hälsorisker eller ”farliga läkemedel”. Exempel på rubriker:

Skärpt kontroll av skaldjur från Vietnam och Thailand
Användning av potentiellt farlig värktablett minskar

5.2.6 Kvävning

Bara en artikel/telegram i analysmaterialet handlar om kvävning, enligt den olycksdefinition som används här. Rubrik: ”Åttaårig pojke nära strypas i gunga”.

6 Slutsatser avseende medias rapportering

TT:s nationella olycksrapportering under det studerade tidsintervallet består till 73 % av vägtrafikolyckor, 14 % brandolyckor, 7 % drunkningsolyckor, 3 % fallolyckor, 3 % förgiftningsolyckor och 0,2 % kvävningsolyckor. Detta är långt ifrån en återspeglning av den faktiska förekomsten av dessa olyckor.

En slutsats vi kan dra är att mediernas olycksrapportering styrs av andra faktorer än olyckornas utbredning och konsekvenser. Någon djupare analys av dessa faktorer ryms inte inom ramen för denna rapport, bara en anspråkslös diskussion av tänkbara urvalskriterier.

6.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen

Det är ett allmänt vedertaget faktum att olyckor – företrädesvis olyckor av det mer spektakulära slaget – står högt i kurs hos nyhetsmedierna. Utan ansats till någon akademisk djupdykning i ”medielogiken” bakom olycksrapporteringen i föreliggande rapport, så kan det vara intressant att försöka identifiera några faktorer som kan antas vara vägledande för medias nyhetsvärdering. Tänkbara faktorer vid nyhetsvärdering är:

- *Snabba/dramatiska olycksförlopp* – En kollision mellan två bilar är intressantare/enklare att beskriva än att någon har snubblat på tröskeln, oavsett vilka konsekvenserna för offren blir.
- *Tydliga konsekvenser* – Skador/dödsfall som uppstår omedelbart vid olyckstillfället kräver oftast ingen research eller återkoppling till tidigare händelser.
- *Geografisk närhet* – Det krävs betydligt mindre av dramatik och konsekvenser för att media ska rapportera om olyckor/olycksliknande händelser som inträffat i den geografiska närheten. I denna analys framgår detta av urvalet nationell/internationell olycksrapportering, men motsvarande gäller även för lokala medier, som ofta rapporterar om mindre olycksfall i lokalsamhällen, som aldrig skulle ”platsa” i riksmidia.
- *Social närhet* – Om vi vågar göra antagandet att nyhetsredaktionerna består av personer av medelklass med en medelålder kring 30-50 år, och att en sannolik läse-, tittar- eller lyssnarkrets i de allra flesta fall befinner sig någonstans i åldrarna 15-65 år, så kan begreppet social närhet bli relevant. En vägtrafikolycka skulle kunna drabba vem som helst av oss. En drunknad treåring lämnar ingen förälder oberörd.

Men en heroinist som dör av en överdos i ett källarförråd, eller en 89-åring som faller och skadar sig allvarligt, ligger utom den sociala sfären. Det gäller såväl för nyhetsredaktionen som för de tänkta mediekonsumenterna.

- *Lättillgängliga källor* – Nyheter som är lätta att hitta är populära på bantade redaktioner med uppdrivet tempo. Allt färre reportrar ska producera allt mer nyhetsmaterial. Därför är offentliga dokument, såsom polisens uppgifter om ingripanden och uttryckningar till olycksplatser tacksamma nyhetskällor. Det är betydligt svårare att hitta information exempelvis om förgiftningar, som i allmänhet inte föranleder några polisutryckningar eller insatser av räddningstjänsten, eller fallolyckor i hemmet.
- *Många offer* – En olycka som drabbar många är intressantare än motsvarande olycka om den drabbar få. ”36 döda i bussolycka i Nepal” omskrivs i svenska medier. ”Över 900 förgiftade...” innebär att bakelser i Spanien kan bli rubrikstoff i Sverige. Fallolyckor däremot drabbar bara en person åt gången.

7 Allmänhetens bild av olyckor

Medborgarnas och politikernas kunskap och uppfattningar om olyckor, deras förekomst och effekter, vilka som drabbas etcetera har sannolikt betydelse för hur samhällets olycksförebyggande arbete prioriteras och bedrivs. Sett från det perspektivet lät NCO göra en undersökning med hjälp av SIFO för att erhålla en överblick av svenska folkets kunskap om olyckor. Fem frågor ställdes till 1 050 slumpvis utvalda personer under perioden den 11-14 augusti 2003. Frågorna och svaren presenteras nedan.

Fråga 1: Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall? Är det...

1. *Drunkning*
2. *Vägtrafik*
3. *Bränder*
4. *Fallolycka, dvs man ramlar*
5. *Kvävning*
6. *Förgiftning*

En klar majoritet, 83 procent, av alla tillfrågade tror att vägtrafikolyckor leder till flest dödsfall. Den orsak som näst flest, sex procent, av de intervjuade anger är drunkning. Förgiftning respektive tveksamma/vet ej angavs vardera av tre procent. Två procent av de intervjuade tror att fallolyckor är främsta orsaken.

I Socialstyrelsens dödsorsaksregister hittar vi den verkliga fördelningen mellan de olika olyckstyperna. Sammantaget ger detta följande bild:

Från intervjuerna

Hur det ser ut

De allra flesta, 98 procent, har uppenbarligen helt missat att fallolyckor är den olyckstyp som klart leder till flest till dödsfall. Olyckor i trafiken är

visserligen den olyckstyp som bidrar med näst flest dödsfall men utgör ändå inte mer än hälften av fallolyckorna.

Fråga 2: Vilken av följande sex olyckstyper tror du leder till högst sjukvårdskostnader? Är det...

1. *Drunkning*
2. *Vägtrafikolycka*
3. *Brand*
4. *Fallolycka*
5. *Kvävning*
6. *Förgiftning*

En klar majoritet, 78 procent, tror att vägtrafikolyckor leder till högst sjukvårdskostnader. Åtta procent av de tillfrågade tror att det är brand. Fallolyckor och förgiftning kommer på en "delad tredjeplats", med vardera fem procent. Mindre än en procent tror att kvävning leder till högst sjukvårdskostnader, medan tre procent är tveksamma. Något direkt facit för denna fråga finns inte. Vi har istället tittat på antalet vårdade personer i slutenvården för dessa olyckstyper. Denna indikator för sjukvårdskostnader är inte helt rättvisande eftersom skadepanoramata från olika olyckstyper skiljer sig åt. Som framgår dominerar antalet vårdade från fallolyckor stort.

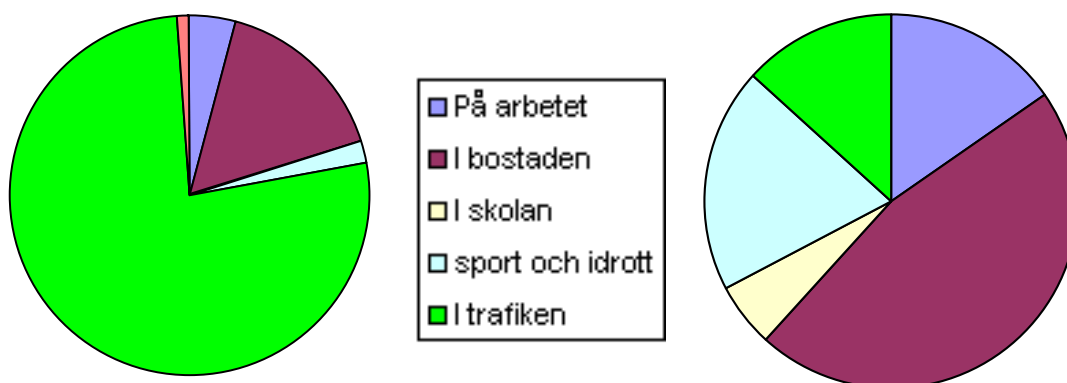
Från intervjuerna

Hur det ser ut

Fråga 3: Var tror du att det sker flest dödsolyckor?

1. På arbetet
2. I bostaden
3. I skolan
4. I utövandet av sport och idrott
5. I trafiken

76 procent av de tillfrågade tror att flest dödsolyckor sker i trafiken, vilket är analogt med de tidigare svaren. 16 procent tror att det är i bostaden, fyra procent på arbetet och två procent i utövandet av sport och idrott. Mindre än en procent har angett att skolan är den plats där flest dödsolyckor sker, medan en procent är tveksamma. I själva verket sker flertalet dödsolyckor i bostaden. Därefter följer olyckor i trafiken. Antalet dödsolyckor under utövande av sport och idrott samt i skolan är ytterst få. Sålunda hade endast 16 procent av de tillfrågade en korrekt bild av verkligheten. Se nedanstående diagram.

Från intervjuerna

Hur det ser ut

Fråga 4: I vilken ålder tror du att det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka?

1. 0-19 år
2. 20-39 år
3. 40-59 år
4. 60-79 år
5. över 80 år

64 procent av de tillfrågade tror att det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka i åldersgruppen 20-39 år, följt av 13 procent som tror att det är i åldersgruppen 0-19 år. Sju procent vardera tror att det är i åldersgrupperna 40-59 respektive 60-79 som det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka. Bara fyra procent tror att det är mest sannolikt om man är 80 år. Eftersom de flesta tror att vägtrafiken leder till flest dödsolyckor är det inte helt överraskande att de flesta tror att åldersklassen 20 till 39 år stod för de flesta dödsolyckorna. I själva verket finns en kraftig överrepresentation för de allra äldsta. Endast fyra procent av de tillfrågade hade en korrekt bild.

Från intervjuerna

Hur det ser ut

För att relatera olyckor (oavsiktliga skador) till avsiktliga skador som självmord och mord /dråp ställdes avslutningsvis följande fråga:

Fråga 5: Sammanlagt omkommer cirka 3 800 personer omåret i mord/dråp, självmord samt i olyckor. Vad tror du leder till flest dödsfall?

1. *Mord/dråp*
2. *Självmord eller*
3. *Olyckor*

Här hade flertalet av de tillfrågade hittat rätt. 70 procent av de tillfrågade tror att olyckor leder till flest dödsfall, följt av 17 procent som tror att det är självmord och elva procent som tror att det är mord/dråp. Tre procent är tveksamma till vad som leder till flest dödsfall. Den mer korrekta fördelningen har hämtats från dödsorsaksregistret 2001. Som framgår tror många att mord och dråp är av större omfattning än vad det i själva verket är.

Från intervjuerna

Hur det ser ut

8 Diskussion

Vi har i undersökningen inte kunna finna några större skillnader på hur de intervjuade svarat på frågorna beroende på ålder, kön, boende i storstad eller landsbygd, politisk tillhörighet eller sysselsättning. Antalet tveksamma ökar med ökande ålder.

Den svenska allmänheten har en helt felaktig uppfattning om förekomsten av olika typer av olyckor. En överväldigande majoritet tror att merparten av dödsolyckorna sker i vägtrafiken. Bara en försvinnande liten andel känner till att merparten av dödsolyckorna sker genom att äldre människor faller i den egna bostaden.

Den bild allmänheten har när det gäller olyckor tycks i hög grad återspegla den bild som media ger. Nyhetsvärdet i en trafikolycka, eller en brand, är betydligt större än ett dödsfall i ett äldreboende även om trafikolyckan eller branden bara leder till materiella skador.

Det finns ingen anledning att tro att politiker eller andra beslutsfattare på något avgörande sätt skulle ha en annan bild än den här redovisade. Frågan som då infinner sig är om samhällets resurser för förebyggande arbete verkligen hamnar där behovet är som störst, hos dem som mest behöver det?

Uppgifter från dåvarande Forskningsrådsnämnden tyder på motsatsen. Enligt dessa satsas hela 75 procent av forskningsresurserna på att göra våra arbetsplatser säkrare, trots att arbetsplatsolyckor bara står för en mindre del av samtliga olyckor. 20 procent av forskningsresurserna satsas på trafiksäkerhetsarbete. Men till forskning för säkrare hem- och fritidsmiljöer, som svarar för drygt 50 procent av samhällets totala kostnader för olyckor, går bara cirka 5 procent av samhällets totala satsningar.

Situationen är problematisk såväl från etisk som från samhällsekonomisk synpunkt. Det finns både enkla och billiga åtgärder som skulle kunna förebygga de olyckor som sker i hem- och fritidsmiljöer. Hit hör till exempel fallolyckor, som inte bara skapar ett oerhört lidande för dem de drabbar, utan som därtill bidrar till skenande vårdkostnader. Fallolyckor bland äldre kostar landstingen och kommunerna nära 5 miljarder kronor årligen, en summa som successivt beräknas öka till nära 8 miljarder kronor fram till år 2035, om inga åtgärder vidtas.